

**ІСТОРИЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ:
У 5-ТИ ТОМАХ. - Т.3: УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVII-XVIII СТОЛІТЬ. -
К.: НАУК. ДУМКА, 2003. - 1247 С.**

Навесні 2003 р. у видавництві "Наукова думка" за сприяння фонду інтелектуальної співпраці "Україна - XXI століття" вийшов друком черговий - третій - том фундаментального академічного видання "Історія української культури". Створений колективом науковців під керівництвом академіка НАН України В. А. Смолія (до підготовки цієї праці окрім співробітників Інституту історії України НАН України були залучені фахівці з інших академічних та університетських наукових центрів), цей том по-праву можна віднести до явищ, унікальних в практиці дослідження історичного процесу на теренах держави в переломну від середньовіччя до нового часу добу. Адже йдеться про висвітлення культурно-духовної сфери, тобто, того зрізу буття козацької України, який в силу ряду причин не лише за радянської доби, а й на новітньому етапі розвитку історичної науки продовжує залишатися обабіч пріоритетів наукового студіювання. Отже, незважаючи на те, що в царині дослідження української культури працювали видатні представники не однієї генерації науковців, реалії склалися так, що в цілому на початок нового тисячоліття історіографічний доробок з цієї проблематики відзначався фрагментарністю та помітними тематичними й хронологічними лакунами.

Створити за таких умов синтетичну працю, в якій би знайшли відображення всі грані складного, багатоаспектного історичного феномену - справа не з легких. Як правило, в аналогічних випадках дослідник (або науковий колектив) виступає скоріше узагальнювачем вже зробленого, аніж багато в чому першопрохідцем. З третім томом сталося саме останнє. Перш ніж висвітлити основні формовияви національного культурно-духовного процесу другої половини XVII-XVIII ст. у всій їх різнобарвності та взаємодії, авторському колективу довелось проробити значну пошукову роботу, багато чого переосмислити, виробити

власну концепцію систематизації та інтерпретації матеріалу. Як результат - читач отримав працю, значною мірою новаційну. Новаційну як за композицією (до неї включені розділи, нетрадиційні для подібного роду досліджень, наприклад, присвячені політичній і правовій культурі, формуванню державної та соціальної ідеології, еволюції світогляду й суспільно-політичної свідомості як окремих соціальних страт, так і суспільства загалом тощо), так і за акцентами у висвітленні сфер традиційних (освіта, мистецтво, література, наука, книговидавнича справа, матеріальна культура і т. ін.).

В книзі на широкому загальноісторичному тлі розкриваються внутрішні зв'язки і закономірності українського культурного процесу; його місця і ролі у всесвітній культурно-історичній цивілізації. На її сторінках постають яскраві постаті українських культурно-освітніх діячів ранньомодерної доби; змальовано діяльність українських наукових і мистецьких осередків; висвітлено закономірності формування культури виробництва в сільськогосподарській та промисловій галузях, в сфері торгівлі та на грошовому ринку; показана особливість розвитку в козацькій Україні музичного і театрального мистецтва, книгодрукування, літератури, архітектури й образотворчого мистецтва; увагу акцентовано на появі нових наукових галузей як в гуманітарній, так і природничо-технічній сферах, особливостях організації навчально-виховного процесу, формування системи освіти тощо.

Спеціальний розділ присвячено традиційно-побутовій культурі українців, значну увагу при цьому приділено звичаєвим нормам громадського побуту, обрядовій культурі, побутовому етикету, особливостям народної кулінарії, національного вбрання, житла.

Вперше у вітчизняній історіографічній практиці розглядаються субкультури соціальних верств, культурні засади місцевого самоврядування; питання культури дипломатичних відносин; культури військового будівництва та воєнне мистецтво Гетьманщини й Запорозької Січі.

Значне місце в монографії відведено розкриттю феномену українського бароко та особливостей українського Просвітництва; основних філософських і християнських засад української духовності; формуванню суспільної свідомості та політичної культури українців в умовах розбудови національного державного організму тощо.

Як цілком слушно зазначено в післямові до тому, "спектр питань, піднятих на сторінках праці, охоплює практично всі сфери національного культурного процесу другої половини XVII-XVIII ст., процесу багатобарвного, складного і неоднозначного. Автори, попри належність до різних історіографічних шкіл і напрямів, що не могло не позначитись певним чином на структурному компонуванні, загальній концепції та стильовій єдності тому, намагалися бути максимально об'єктивними у зображенні перипетій та відтворенні магістральних напрямів культурно-духовного розвитку козацької України".

Том багато ілюстрований (більшість ілюстративного матеріалу увазі читача запропоновано вперше), що для подібного роду видань має значення далеко не другорядне. Адже завдяки використанню можливостей візуального ряду, контактуючого із сюжетною лінією, вдалося значно розширити інформативні межі праці.

Сподіваємося, ця книга знайде своїх прихильників не лише серед студентського та викладацького загалу, а й в широкій читацькій аудиторії. Перед науковцем же цей узагальнюючий том розкриває нові перспективи в дослідженні інтелектуального життя не лише Української козацької держави, а й самотності культурно-духовного розвитку українських етнічних теренів, що в другій половині XVII-XVIII ст. продовжували залишатися поза її територіальним ареалом.

Валентина Матях